PARAULES DE RIU

ORGANITZEN

CENTRE D'ESTUDIS DE LA RIBERA D'EBRE

INSTITUT RAMON MUNTANER

AJUNTAMENT DE MÓRA D'EBRE

LA LLANTERNA, TEATRE MUNICIPAL

BIBLIOTECA COMARCAL DE MÓRA D'EBRE

COL·LABOREN

DEPARTAMENT DE CULTURA

INSTITUCIÓ DE LES LLETRES CATALANES

INSTITUT CATALÀ DE LES INDÚSTRIES CULTURALS

DIPUTACIÓ DE TARRAGONA

CONSELL COMARCAL DE LA RIBERA D'EBRE

AIGUABARREIG 01

Indret en què dos o més rius, torrents, corrents d'aigua etc. s'ajunten i en formen un de sol. També es coneix com confluència.

Diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

◀ El Segre a Mequinensa a punt de confluir amb l'Ebre. Ferran Roca, 2006.

" El cronista no negarà que potser, en alguna ocasió, un incontrolat o un grup d'incontrolats o, fins i tot, el públic en pes amenacés l'àrbitre amb un bany intempestiu; també pot concedir que, de vagades, es fessin, en presència del col·legiat, comentaris casuals sobre les dificultats que hi havia per recuperar els cossos dels malaguanyats que tenien la desgràcia de caure a l'aiguabarreig del Segre i l'Ebre. La veritat, però, és que mai de la vida cap àrbitre no havia anat a parar a l'aigua i la cosa no passava d'un hàbil ardit de la guerra psicològica."

MONCADA, Jesús.
El Cafè de la granota. Barcelona: La Magrana, 1985. Pàg. 33

L'Aiguabarreig de Mequinensa és la confluència del Segre, el Cinca i l'Ebre, els tres rius més cabalosos dels Països Catalans i, per dir-ho així, també és el delta interior més gran del nostre territori. Es tracta de la unió fluvial més gran de la península i és una zona d'excepcional valor ecològic i paisatgístic.

LLAGUT 02

▲
Llaguts carregats de lignit prop de Mequinensa.
El Ebro navegación y pesca. Zaragoza: Gobierno de Aragón. Departamento de Cultura y Educación, 1992, pàg. 24.

Embarcació utilitzada a l'Ebre per al transport de càrrega, d'un arqueig entre 15 i 30 tones. És oberta, amb un petit pont a proa i un altre a popa, i és moguda amb rems i vela. També s'anomena llaüt.

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-2001. Vol 13

" D'altra banda, és molt bonic veure baixar un llagut pel riu. Dóna una imatge de tanta visualitat, que sembla irreal degut al silenci. De la popa de l'embarcació surt una mica de fum del caliquenyo del patró que timoneja, dret, l'arjau entre les cames. Els tripulants descansen sobre la càrrega –bótes o sacs- de panxa al sol. De vegades, al mig mateix del llagut es veu la silueta d'un cavall o d'una mula. Gairebé sempre, també a la punta de proa hi ha un gos que es mira a l'aigua, immòbil completament, com un mascarot de vella galera. No se sent cap soroll, cap trepidació, cap veu. A contrallum, el llagut sembla lliscar, reflectit sota l'aigua platejada, estranyament vaporós com un vaixell-fantasma d'èpoques remotes. "

BLADÉ DESUMVILA, Artur.
Benissanet. Mèxic: Edicions Catalònia, 1953. Pàg. 108

El trajecte en llagut de Flix a Tortosa durava 1 dia, i de Tortosa a Flix es trigava 6 dies (4 homes i 1 matxo). La càrrega dels llaguts més grans podia oscil·lar entre les 27-30 tones.

CALAFAT 03

▲
Manel Borrel calafatejant.
MARCUELLO CALVIN, J.R. El Ebro. Zaragopza: Oroel, 1986, pàg. 308.

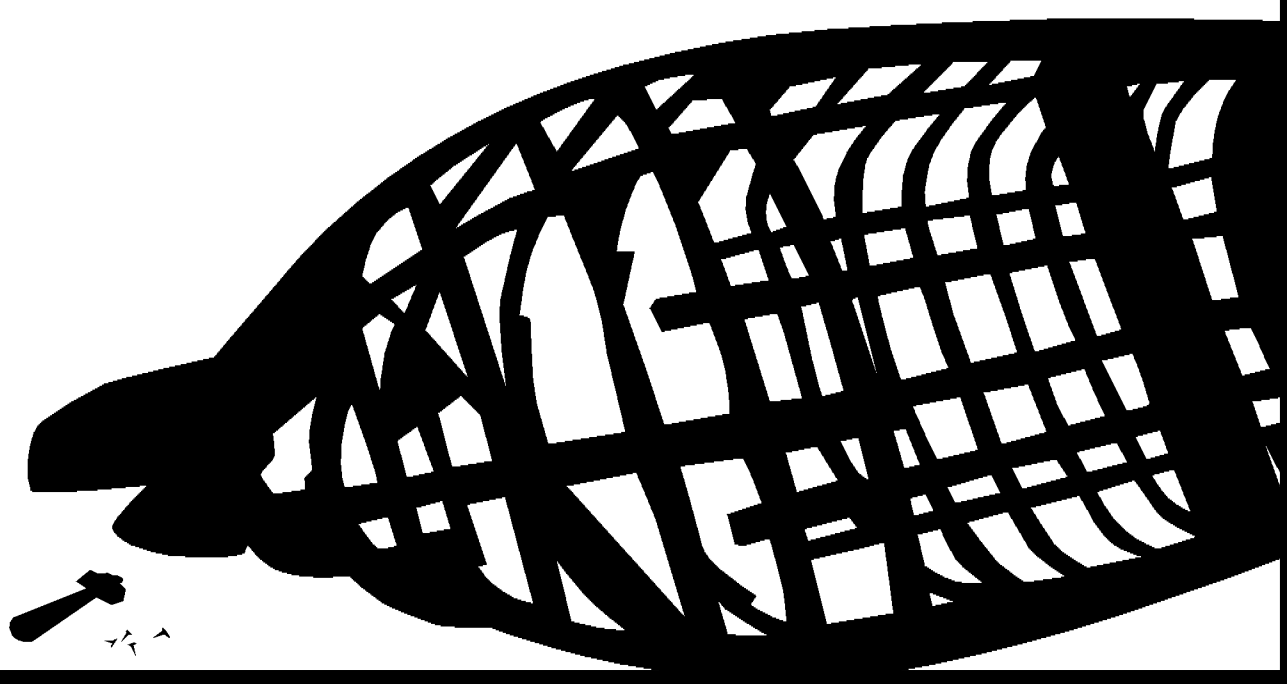
Persona que té per ofici construir embarcacions tapant amb estopa els coments de les posts o taules dels vaixells i de les embarcacions menors de fusta i cobrir-los després amb una capa de brea a fi d'impedir-hi el pas de l'aigua. També anomenat mestre d'aixa.

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-2001. Vol 5

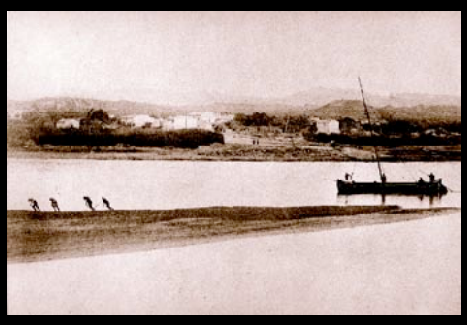
" Els calafats, els artesans de la Ribera i del riu. (...) Treballant de sol a sol, sempre per les vores del riu, moltes vegades amb el peu dins l'aigua i el cap sota el sol de justícia, els calafats esdevingueren quasi llegendaris, es coneix el nom de molts d'ells, la majoria eren moriscos que, com en tot, resultaren excel·lents artesans. Triant les sinuoses rames de l'olivera, fusta forta i quasi eterna, preparaven el costellam d'aquells llaguts que esdevenien com a gegantins cetacis. Acabat el vaixell, el quitrà, viscós, intensament negre, amb aquell efluvi penetrant que semblava ideal per a guarir els malalts d'asma i els refredats, el calafat enfortia el llagut i l'impermealitzava per a lluitar contra l'aigua i la humitat. "

COT MIRÓ, Artur.
"Móra i el riu en el transcurs de la història" dins Festa Major 1983 Móra d'Ebre.
Móra d'Ebre: Ajuntament, 1983.

Un dels darrers calafats de l'Ebre fou Manel Borrell Pedrola (1918-2000), de Miravet. L'any 1998 el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre (CERE) va concedir-li el guardó honorífic de la Sirga d'Or, reconeixent així la seua trajectòria professional, humana i de compromís amb el riu i la comarca.

SIRGAR 04

Fer avançar una embarcació paral·lelament a la riba estirant des de terra amb la sirga (la corda).

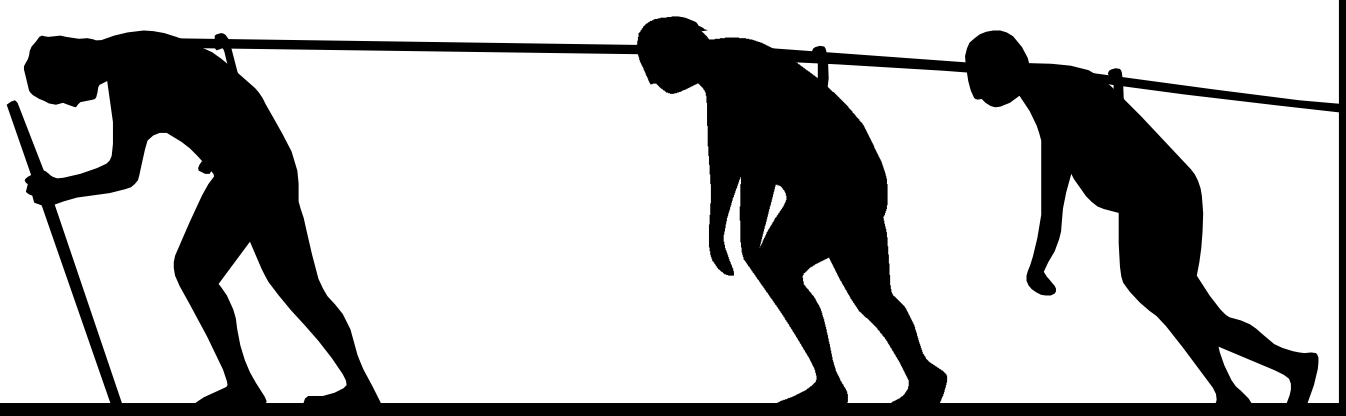
Diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

◄
Sirgadors a la platjeta de Móra d'Ebre, d'autor desconegut.
Arxiu Associació Cultural la Riuada

"Navegaren fins a la posta del sol, van fer una parada per sopar i de seguida el Verge del Carme, a favor d'un vent sostingut, s'endinsà en la nit fumosa, esgaiant la celístia pintada a la pell de l'Ebre. A poca distància de Faió la garbinada caigué de sobte i va caldre desembarcar el matxo per continuar el viatge sirgant. Grans núvols tapaven aleshores els estels, la fosca embolcallava la nau. Només sentien el lliscar de l'aigua pels flancs del llaüt, el soroll dels unglots del matxo pel camí de sirga, fregadissa de la saula a les branques d'alguna mata, i ara i adés, les ordres breus del peó que guiava la cavalleria. Un parell d'hores més tard sonaren veus a la riba, les passes del matxo van cessar i la corda que unia la bèstia a la nau es va afluixar."

MONCADA, Jesús.
Camí de sirga. Barcelona: La Magrana: 1988. Pàg. 250.

Fins a 4 sirgadors podien arribar a formar el grup d'homes que arrosegaven el llagut riu amunt. El capdavanter dels sirgadors era el daliner, que portava un bastó, el dalí, amb el qual temptejava el fons de l'aigua o trencava branques i canyes per deixar el camí lliure. La resta eren sirgadors, que estiraven des de la vora la corda, la qual, passant per la politja de la punta de l'arbre, feia cap a les mans del patró.

RIUADA 05

Revinguda d'un riu. Creixement impetuós d'un riu.Diccionari de la llengua catalana.

Diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

◄
XXX Ferran Roca, 2006.

" Era el silenci que no avisa. En un incendi, el fum n'anuncia la proximitat, però quan hi ha una riuada, res fa preveure-la fins que el seu pujar inexorable es fa visible i, aleshores, ja no s'hi és a temps. En plena matinada, quan la claror del sol encara ni hi pensava d'apuntar per darrere de la serra del Tormo, el poble era un formiguer descontrolat, tothom maldava per fugir i posar-se en lloc segur. Els primers a assabentar-se del perill van haver de deixar el llit tal com anaven, amb els xiquets a coll i els vells aferrats al braç, i donar l'alarma a la resta dels veïns. Els uns van córrer cap a la part més alta de la vila, i els altres van anar a cercar pontones, muletes i llaüts per socórrer els qui només havien tingut temps d'enfilar-se a les teulades de llurs cases. "

VEÀ VILA, Sílvia.
Microhistòries de la vora del riu. Tarragona: El Mèdol, 2002. Pàg. 17

Les principals riuades:
21 maig 1582
5 novembre 1617
8 octubre 1787 (La Riuada Grossa) > 20.000 m3/s
25 maig 1853
19 octubre 1866
24 octubre 1907 > 12.000 m3/s
11 maig 1915 > 3600 m3/s
29 octubre 1937 > 10.000 m3/s
26 gener 1941 > 3300 m3/s
7 febrer 1952 > 3490 m3/s
29 gener 1960 > 4100 m3/s
5 gener 1961 > 4580 m3/s
23 maig 1971 > 3237 m3/s
9 novembre 1982 > 3780 m3/s
25 gener 1997 > 2670 m3/s

GALATXO 06

A la regió de l'Ebre, canal natural o braç de riu entre una illa i la terra ferma.

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-2001. Vol 11

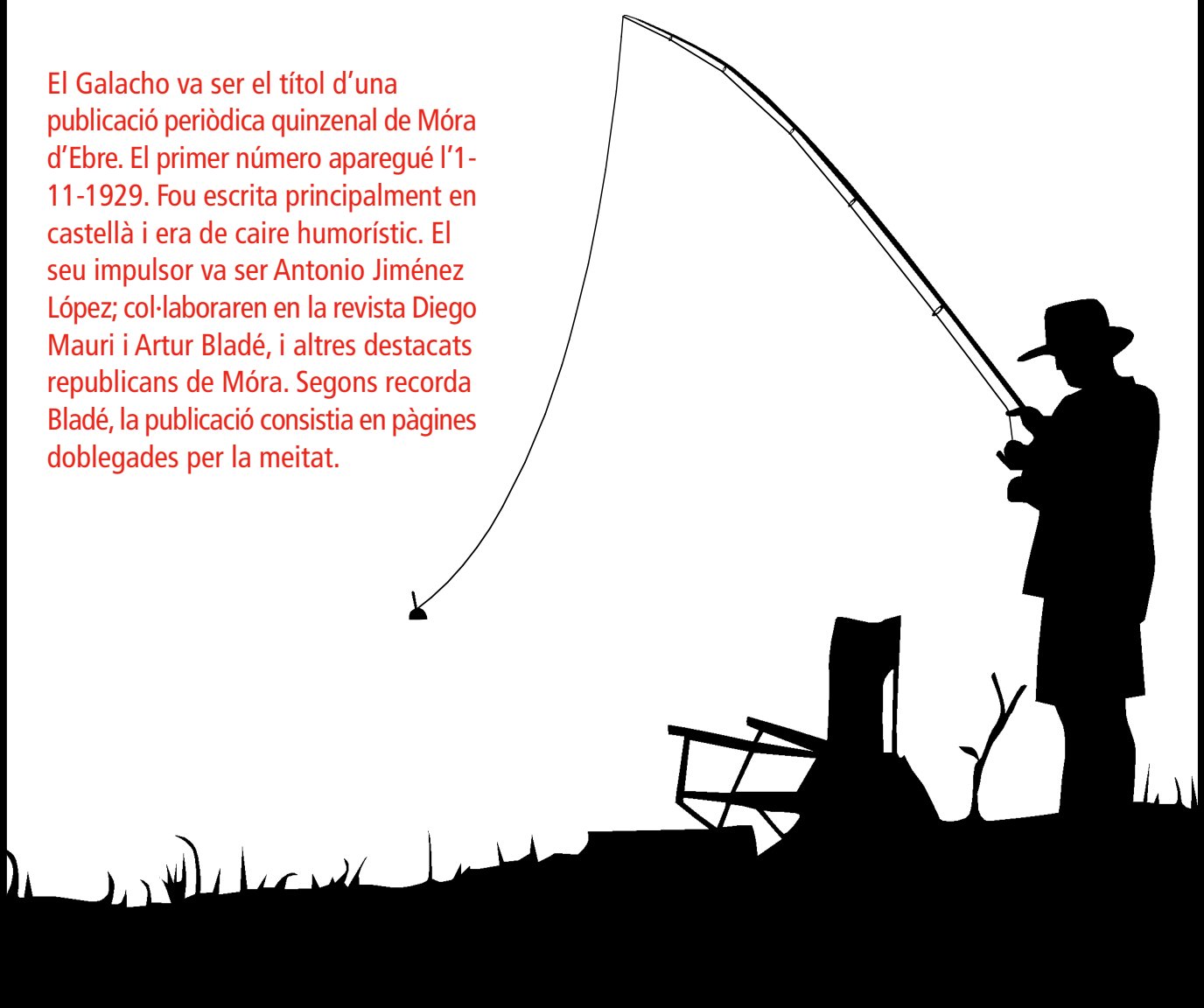
◄ Galatxo prop de Ginestar. Ferran Roca, 2006.

" Al pas de l'Ase el silur encara estava atabuixat, però en passar davant de la barca de Garcia es començà a deixondir tot preguntant-se on estava, què li havia passat? On anava?

Al capvespre, quan les llums del dia es fonien entre els àlbers i els tamarius de la glera, el silur estava molt prop de les Móres. De sobte, quan les aigües es dividien en entrar a un galatxo, escoltà crits i aldarull. Lentament va pujar a la superfície i veié un grupet d'homes i dones que cridaven. "

CARRANZA FONT, Andreu.
Riu avall. Tarragona: El Mèdol, 1996. Pàg. 79

El Galacho va ser el títol d'una publicació periòdica quinzenal de Móra d'Ebre. El primer número aparegué l'1-11-1929. Fou escrita principalment en castellà i era de caire humorístic. El seu impulsor va ser Antonio Jiménez López; col·laboraren en la revista Diego Mauri i Artur Bladé, i altres destacats republicans de Móra. Segons recorda Bladé, la publicació consistia en pàgines doblegades per la meitat.

PAS DE BARCA 07

▲
Pas de barca de Miravet. Ferran Roca, 2006.

Transbordador fluvial emprat per al pas de viatgers, mercaderies, vehicles i bestiar en indrets on no hi ha pont. Pot ésser una embarcació de buc pla i coberta força ampla, o encara una simple superfície muntada sobre flotadors. Als Països Catalans –on funcionen encara barques de tipus més o menys tradicionals als pobles riberencs de l'Ebre que no tenen port- l'explotació dels passos de barca és objecte d'una concessió per part de l'autoritat pública.

Gran Enciclopèdia Catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1986-2001. Vol 4.

"El pas de barca comunica Benissanet i Ginestar, poble el qual té una situació semblant a l'esquerra del riu, anat avall, a la que ocupa Benissanet a la vora dreta. Gràcies a la barca, la relació entre totes dues poblacions és fàcil i constant; d'altra manera es trobarien a una distància immensa, tal com devien estar fa un parell de centúries, degut a que l'Ebre, transversalment, més que un llaç és una frontera, una muralla líquida. Això fa que entre pobles separats per un gran riu, a pesar d'estar, materialment, molt a prop un de l'altre –com Benissanet i Ginestar- s'observin diferències curioses en la manera de parlar, i fins en la manera de ser de la gent."

BLADÉ DESUMVILA, Artur.
Benissanet. Mèxic: Edicions Catalònia, 1953. Pàg. 116.

A l'Ebre, el pas de barca de Miravet és l'últim que creua el riu sense motor, com es feia antigament, aprofitant només el corrent de l'aigua.

ASSUT 08

Resclosa feta en els rius. Paret que es fa a través d'un riu, d'un canal, etc. per alçar el nivell de l'aigua i derivar-la fora del seu llit cap a un molí, un rec, etc.
Diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

◄
Assut de Xerta. Ferran Roca, 2006.

" Sense voler recordar voluptuositats, va anar deixant darrere seu el pont emblemàtic, però sense endinsar-se pel camí de tornada. Seria millor fer una volta per l'horta, perquè la posava de mal humor creuar-se amb persones xafarderes que segurament es preguntarien què feia ella per aquells camps i en aquelles hores. S'apropà al talús que separava el canal del riu i allí l'extasià la magnitud de l'Ebre, el salt de les aigües per damunt de l'assut del molí àrab; veia com sota la cascada els pescadors de salabre lluitaven per traure del fons sabogues, per tal de, dins les possibilitats, apaivagar la gana de la família i poder vendre'n alguna."

ALIERN PONS, Francesca.
El Pont de la solitud. Valls: Cossetània, 2005. Pàg. 109

La construcció de l'assut de Xerta s'inicià en l'època islàmica; al segle XII es refé l'obra, tanmateix, aquesta no es va acabar fins el 1411, sota la direcció de Mussà Alamí. A la meitat del segle XIX fou condicionat per a conduir l'aigua cap als canals de la Dreta i de l'Esquerra de l'Ebre. Malgrat aquestes obres, l'assut permet el pas d'embarcacions gràcies a la resclosa.

DELTA 09

▲
Flamencs al Delta de l'Ebre dins de Ebre. com (en línia)
www.ebre.com/turismeamposta/natural.htm
[Consultat el 17 de març de 2006]

Formació sedimentària dipositada per l'acció d'un riu que desguassa a la mar o a un llac, amb aigua estancada, la qual presenta una part subaèria plana i baixa, sovint triangular, solcada pels diversos braços fluvials, i una part submergida formant un talús en progradació per les aportacions fluvials redistribuïdes per l'onatge i els corrents litorals. En algunes zones de l'Ebre, també s'anomena Ribera.

Diccionari de la llengua catalana. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

" Malaquies Tarrés ha voltat mig món, abans d'anar a raure al delta de l'Ebre, on la llum és encegadora durant el dia, irrepresentable, però d'una fibrositat de llargues subtileses a primera i a última hora. Malaquies assegura que l'explosió de llum, atiada per l'absència de muntanyes, que es dóna a les hores centrals del dia, fa que no hi hagi continuïtat entre les imatges d'una jornada i les de la jornada següent o anterior. "

ROSALES, Emili.
La ciutat invisible. Barcelona: Proa, 2005. Pàg. 43

El delta de l'Ebre és la zona humida més gran de les terres catalanes. Amb els seus 320 km2 de superfície, constitueix l'habitat aquàtic més important de la Mediterrània occidental, després de la Camarga francesa, i el segon de l'Estat Espanyol, després del Parque Nacional de Doñana. L'any 1986 el Delta de l'Ebre va ser declarat Parc Natural.

